

Nederlandse namen van plantenvirussen en -viroïden

Nieuwe lijst nu op Internet: www.minlnv.nl/pd/nkpviruslijst

*Nomenclatuurcommissie van de Nederlandse Kring voor Plantevirologie
(L. Bos, I. Bouwen, A.F.M.L. Derks, J.Th.J. Verhoeven en A. van Zaijen)
p.a. Sprengerlaan 13, 6703 GA Wageningen*

Betrouwbare namen, ook van virussen, zijn onmisbaar voor ondubbelzinnige communicatie en voor opslag en het terugvinden van gegevens. De naamgeving van plantenvirussen laat nog altijd te wensen over. Een eerste poging tot standaardisering van de Nederlandse namen van plantenvirussen (volksnamen of triviaalnamen voor alledaags spraakgebruik) dateert van 1971. De toen opgestelde lijst (Bos, 1971) kwam tot stand in overleg met de Nederlandse Kring voor Plantevirologie (NKP) en werd door deze geautoriseerd. Daarna verscheen reeds tweemaal een eveneens geautoriseerde herziening en aanvulling. In recente jaren is het aantal in Nederland voorkomende of ons land bedreigende plantenvirussen verder toegenomen zodat opnieuw aanvulling gewenst is. Ook bleek op veel plaatsen aanpassing aan de inmiddels gewijzigde Nederlandse spelling nodig. Bovendien waren de in 1999 door het International Committee on Taxonomy of Viruses (ICTV) aangekondigde taxonomische veranderingen, gevolg van nieuwe inzichten in de identiteit en onderlinge relatie van veel virussen (Van Regenmortel et al., 2000), aanleiding tot een nieuwe bewerking van de lijst.

Ter verdere objectivering van de Nederlandse naamgeving van virussen en viroïden van planten en om een goede begeleiding van deze naamgeving ook in de toekomst te waarborgen, is inmiddels door de NKP bij besluit van zijn Ledenvergadering van 24 april 1996 een speciale Nomenclatuurcommissie voor plantenvirussen en -viroïden ingesteld in de samenstelling zoals boven is aangegeven. De eindverantwoordelijkheid voor de nu gereedgekomen lijst berust bij deze Commissie hoewel met velen overleg is gepleegd. Vooral over de uitgangspunten werd gediscussieerd in de Ledenvergadering van de NKP op 25 november 1999.

Ditmaal wordt de lijst niet, zoals voorheen, gepubliceerd in Gewasbescherming, het ledenorgaan van de Koninklijke Nederlandse Planteziektenkundige Vereniging, maar is ze voor ruime toegankelijkheid geplaatst op Internet. Dit zal tevens een snelle aanpassing aan nieuwe

veranderingen vergemakkelijken. Het Internet-adres is: www.minlnv.nl/pd/nkpviruslijst

Hoofdmoot van het elektronische document (Nomenclatuurcommissie NKP, 2000) vormt de vermelding van de namen van de plantenvirussen en -viroïden, eerst alfabetisch op Nederlandse naam met daarachter de Engelse equivalenten, en vervolgens alfabetisch gerangschikt naar deze Engelse benamingen. Aan de lijst zijn een vijftal nieuwe virusnamen toegevoegd, terwijl er een is vervallen.

Als inleiding op de lijst wordt kort de problematiek bij de naamgeving van virussen besproken. Een gedocumenteerde toelichting vindt elders in dit tijdschrift plaats (Bos, 2000b). Ondanks toenemend inzicht in onderlinge overeenkomsten en verschillen tussen virussen, met zelfs al een definitie van virussoort (species) en -geslacht (genus, bijv. Potyvirus en Nucleorhabdovirus),

bestaat er nog steeds veel verschil van inzicht over de juiste groepering van virussen en is deze voortdurend aan verandering onderhevig. Daardoor ontbreekt nog altijd de mogelijkheid voor een werkelijk wetenschappelijke naamgeving in de zin van een op classificatie gebaseerde Latijnse binaire nomenclatuur. Toch heeft een systeem van niet-gelatiniseerde dubbelnamen - waarin volksnamen worden aangevuld met een indicatie van het geslacht waartoe ze worden gerekend (bijvoorbeeld 'bean yellow mosaic potyvirus' voor het tot het geslacht Potyvirus behorende bonenschermopmozaïekvirus) - internationaal brede toepassing gevonden. Desondanks heeft het ICTV (Mayo en Horzinek, 1998) onlangs beslist zich definitief te verzetten tegen een binaire naamgeving voor virussen en tegen latinisering van virusnamen. Vervolgens is besloten de reeds bestaande Engelse 'common names', voor die virussen welke door het ICTV als soort zijn erkend, zonder genusaanwijzing te verheffen tot wetenschappelijke soortnaam en dit aan te geven door cursivering en het gebruik van een beginhoofdletter. Dit heeft inmiddels op goede gronden geleid tot verzet en voortgaande discussie (zie onder andere Bos, 1999, 2000a; Van Regenmortel, 2000; Gibbs, 2000).

Voorlopig zullen derhalve voor virussen de volksnamen niet alleen maar voor het dagelijkse spraakgebruik onmisbaar zijn en zal zorgvuldige standaardisatie van deze namen in de verschillende taalgebieden, waaronder het onze, van groot belang blijven. De voor de Nederlandse naamgeving van plan-

ARTIKEL

tenvirussen reeds eerder geformuleerde en toegelichte uitgangspunten of regels voor het ontwerpen en beoordelen van Nederlandse namen van plantenvirussen (Bos, 1995) zijn door de Commissie opnieuw verwoord en herschikt. Ze zijn tevens kritisch heroverwogen naar aanleiding van pogingen, mede onder druk vanuit de praktijk, te komen tot een vereenvoudiging van de schrijfwijze van bepaalde lange namen. Het is echter lang niet altijd mogelijk om aan alle voorwaarden tegelijk te voldoen, zodat compromissen vaak onvermijdelijk zijn. Omdat virusnamen behalve het woord virus meestal tevens aanduidingen van aangetast gewas of plantensoort en van de meest karakteristieke symptomen bevatten, zijn namen van plantenvirussen veelal lang. Toch dient onduidelijkheid door te grote gekunsteldheid - en daaruit voortkomende onduidelijkheid in pogingen ze desondanks als een woord te schrijven - zoveel mogelijk te worden voorkomen.

Kort samengevat dienen de Nederlandse namen van plantenvirussen:

1. zoveel mogelijk aan te sluiten bij internationaal gebruikelijke namen,
2. zo mogelijk te beginnen met de naam van betrokken gewas of plantensoort,
3. zo mogelijk uit een woord te bestaan,
4. ook voor leken en beginners taalkundig zo begrijpelijk mogelijk te zijn,
5. na eenmaal geautoriseerd te zijn, zo weinig mogelijk te worden veranderd, en
6. evenals de Nederlandse namen van planten en andere organismen te worden geschreven zonder beginhoofdletter en volgens de gangbare spellingsregels en steeds te worden aangepast aan officiële spellingsveranderingen.

Het laatste aspect heeft - onder dwang van de in 1996 wettelijk opgelegde spellingswijzigingen - in een honderdtal namen van de lijst

geleid tot de toevoeging van een extra tussen-n, daar waar eerder voor gemakkelijker uitspraak een tussen-e was aangebracht. Zo wordt bijvoorbeeld **bietevergelingsvirus**, het vergelingsvirus van het gewas biet, nu helaas tot **bietenvergelingsvirus**, dat wil zeggen, het vergelingsvirus van bieten, in casu de penwortels die door het gewas biet worden geproduceerd. Ondanks de verzekering door taalkundigen dat de extra-n niets van doen heeft met het meervoud van het betrokken woord en zelfs niet hoeft te worden uitgesproken, mag **gerstevergelingsvirus** niet de extra-n krijgen omdat van gerst geen meervoudsvorm bestaat. Die letter n mag ook niet worden tussengevoegd wanneer van het onderhavige woord naast het meervoud met n ook een meervoudsvorm met s mogelijk is. Daarom moeten we **plantenziektekunde** schrijven en blijft het ook **auberginemozaiëkvirus**, **gierstmeldemozaïekvirus**, en **luzernemozaïekvirus**. Verder krijgt **bilzekeruidmozaïekvirus** ook geen extra-n omdat **bilzekeruid** een basistaardwoord is. In het geval van woorden bestaande uit een combinatie van een dierlijke aanduiding gevolgd door een plantaardige aanduiding zou volgens een onzinnige uitzonderingsregel de extra-n volgens de Taalunie niet gebruikt mogen worden: dus **paardebloem**. Hier heeft de Commissie gemeend zowel 'Van Dale' als het Nederlands Instituut voor Biologie (Van der Meijden *et al.*, 1997) te moeten volgen. Daarom wordt het ook hier **paardenbloemengeelmozaïekvirus**. Het bleef immers wel het latente **berenklaauwvirus**, omdat beer en klauw beide dierkundige aanduidingen zijn. Deze gevallen tonen de absurditeit en feitelijke onhanteerbaarheid van de spellingsregel betreffende de extra-n aan (Bos, 1998). De regel wordt dan ook niet dan onder protest toegepast.

Het is van belang er met nadruk op te wijzen dat nieuwe Nederlandse namen van plantenvirussen ter ob-

jectieve beoordeling en goedkeuring - voorafgaand aan eerste publicatie - moeten worden voorgelegd aan onze, ter zake door de Nederlandse Kring voor Plantevirologie ingestelde Nomenclatuurcommissie. Ook is de Commissie graag behulpzaam bij het vinden van goede nieuwe namen. Het is tenslotte gewenst dat vooral voorlichting- en onderwijsgevenden en redacties van vaktijdschriften voor de benaming van plantenvirussen zich niet voegen naar 'wat de volksmond er van maakt' maar ter normalisering van die namen zich houden aan de schrijfwijze zoals gegeven in de hier aangekondigde, door de NKP geautoriseerde publicatie.

Literatuur

- Bos, L., 1971. Nederlandse namen van plantenvirussen. *Gewasbescherming* 2: 115-123.
- Bos, L., 1995. Lijst van officiële Nederlandse namen van plantenvirussen en -viroïden; tweede herziening en aanvulling. *Gewasbescherming* 26 (Suppl. 1): 24 pp.
- Bos, L., 1998. Hebben de biologen inderdaad Babylon achter zich gelaten? *BIONieuws* 8 (13): 10.
- Bos, L., 1999. The naming of viruses: an urgent call to order. *Archives of Virology* 144: 631-636.
- Bos, L., 2000a. Structure and typography of virus names. *Archives of Virology* 145: 429-432.
- Bos, L., 2000b. Wat zit er in en achter de namen van plantenvirussen? *Gewasbescherming* (in manuscript).
- Gibbs, A.J., 2000. Virus nomenclature descending into chaos. (In manuscript.)
- Mayo, M.A. & Horzinek, M.C., 1998. A revised version of the International Code of Virus Classification and Nomenclature. *Archives of Virology* 143: 1645-1654.
- Meijden, R. van der, Röst, L.C. M. & Koopman, C.R.M., 1997. NIBI-richtlijnen voor de schrijfwijze van biologische namen. *BIONieuws* 7 (20): 16.
- Nomenclatuurcommissie NKP, 2000. Lijst van officiële Nederlandse namen van plantenvirussen en -viroïden; aangepast aan de nieuwe spellingsregels en de per eind 1998 door ICTV aangekondigde taxonomische veranderingen. www.minlnv.nl/pd/nkpviruslijst
- Regenmortel, M.H.V. van, 2000. On the relative merits of italics, Latin and binomial nomenclature in viral taxonomy. *Archives of Virology* 145: 433-441.
- Regenmortel, M.H.V. van, Fauquet, C.M., Bishop, D.H.L., Carstens, E.B., Estes, M.K., Lemon, S.M., McGeoch, D.J., Maniloff, J., Mayo, M.A., Pringle, C.R., & Wickner, R.B., 2000. Seventh ICTV Report. Academic Press, New York, San Diego. (Ter perse).